

Surmanuhtlus - nuhtlus ühiskonnale Kokkuvõte näituse materjalidest

Näitus Eesti Rahvusraamatukogus 27. oktoober - 8. november 1997, seminar toimus 31. oktoobril Rahvusraamatukogus.

Kokkuvõte on koostatud põhiliselt näitusel külastajatele sissekanneteks olnud külalisteraamatu alusel. Külalisteraamatu pealkiri oli Minu arvamus surmanuhtluse kohta, My Opinion about Death Penalty

Raamatus on 59 sissekannet.

Raamatu kaks esimest sissekannet on sarnased

1. Hr. Tunne Kelam - Tsiviliseeritud, inimõigusi austavas riigis ei ole kohta surmanuhtlusel.
2. Hr. Hadar Cars (Euroopa Parlamendi Rootsi saadik) - In a human society there is no room for capital punishment - Inimühiskonnas pole ruumi surmanuhtlusele.

Valdav enamus sissekannetest on eestikeelsed - 49, ingliskeelsed - 7, üks on venekeelne, üks lätikeelne ja üks arusaamatu.

Sissekanded jagunevad suhtumiselt surmanuhtlusesse kolme ossa, esimene - surmanuhtluse kaotamise vastu (34), teine - surmanuhtluse kaotamise poolt (14), kolmas - ei väljenda otseselt seisukohta ei surmanuhtluse kaotamise poolt ega vastu (10).

Valdav osa eestikeelsetest sissekannetest on kantud mõttest surmanuhtluse vajadusest Eestis.

Kõige olulisem on see, et sissekandeid tehes on inimesed põhjendanud oma seisukohta, mis annab palju parema ülevaate inimeste meelsusest seoses surmanuhtlusega. Need on kantud nii ajaloost, oma elukogemustest, religioonist, kui ka olemisega Eurooplane.

Praktiliselt kõik surmanuhtluse kaotamise pooldajad seostavad surmanuhtluse kaotamist humaansuse ja inimelu väärtustamisega.

Surmanuhtluse kaotamise vastaste argumendid:

1. Paljud põhjendavad surmanuhtluse vajadust Eestis väga kõrge kuritegevusega, seega tuleb samaga tasuda mõrvaritele, näiteks *Kes on sooritanud ettekavatsetud mõrva, tuleb hukata.*
2. Osa põhjendab kurjategijate vanglas kinnipidamise kõrge hinnaga, näiteks *miks ühiskond peab neid kurjategijaid ülal pidama. ...Näiteks kui Taanis oleks se vägistaja ja röövel teise ilma saadetud, oleks 2 Soome politseinikku elus.*
3. Osa põhjendab ajaloos eestlaste suhtes toime pandud kuritegudega. Näiteks *NKVD timukad määrasid 1941.a. minu vanaisale surmanuhtluse ainult selle pärast, et ta*

tegi oma tööd. Sel ajal määrati paljudele eestlastele surmanuhtlus, paljud lasti maha ilma kohtuta. Millal antakse kohtu alla NKVD timukad?

4. Osa leiab, et Eesti pole veel valmis surmanuhtlust kaotama. Näiteks *Arvan, et ühiskond ei ole veel valmis kaotama surmanuhtlust. Miks peab tavakodanik kartma vägivalda, aga retsidivist ja mõrtsukas ei pea seda mitte?*
5. Üks sissekandja leiab, et *tapjatest ei saa enam inimesi (sinna ei kuulu enesekaitsena tapmine).*
6. Üks sissekandja leiab, *Surmanuhtluse poolt või vastu probleem kätkeb endas teatavat konflikti eetika ja reaalse maailma vahel (s.o. eetika ideaalidest aga parandamatult võõrdunud). Sellest siis ka küsimus, kas meie oma riigis peaksime lähtuma eetikaidedest või sellest, mida dikteerib reaalsus.*
7. Üks sissekandja leiab, et *süütu inimese tapmist ei saa kuidagi hüvitada tema omastele ega ühiskonnale. Et ligilähedaseltki korvata tekitatud kaotust, tuleb mõrtsukal tasuda kõrgeimat hinda - oma eluga, mille kaotamisele eelneb hirm, mida tundis ka tema ohver ja kahetsus ning soov, et ta ei oleks seda teinud (viimast kahte tunnet võib käsitleda ka religioossetaspektist lunastusena) ...Kas süüitud kannatanud ja ohvrid väärivad rohkem moraalselt julma kohtlemist ja ükskõiksust ühiskonna poolt, kui ebainimlikud mõrvarid.*
8. Üks sissekandja leiab, et võiks kasutusele võtta kuritegude eest islamimaade praktika, s.o. kehaosade äraraiumine. *On aeg panna paika selliselt, et ennast, oma kodu, vara ja lähedasi või kaaskodanikke bandiitide vastu kaitsvat kodanikku ei hakataks süüdistama nn. enesekaitsepiiride ületamises.*
9. Kaks sissekandjat arvavad, et näiteks Raekoja platsil võiksid toimuda avalikud hukkamised.
10. Üks sissekandja leiab, et *tegelikult Eestist kujunenud vene maffia poliügoon, kus võib kõiki karistamatult tappa. Miks peame juhinduma Lääne-Euroopa järgi, kus kuritegevus on vähe arenenud aga mitte demokraatliku USA järgi, kus surmanuhtlus on peaaegu kõigis osariikides taastatud?*
11. Üks sissekandja leiab, et *kui on tegemist palgamõrvadega, ettekavandatud mõrvadega, mis on toime pandud vanglates riigireetmisega, poliitiliste mõrvadega, politsei tapmistega - siis tegijad ainult irvitavad ja küsivad, mida te veel mulle teete? Pealegi, kas on Eestis surmanuhtlust, või ei ole, pole Euroopa Liidul õigus dikteerida- pole ka kõik tema liikmesriigid surmanuhtlust kaotanud. Ühiskond peab korda tagama...*
12. Külalisraamatu viimane sissekanne ütleb, et *erijuhtudel tuleb surmanuhtlus säilitada. Meie vanglad ei pea tõelisi retse kunagi kinni ja nad ei muutu ka kunagi. Miskipärast keegi ei tee näitusi-konverentse ohvrite toeks.*

Surmanuhtluse kaotamise pooldajate argumendid:

1. Osa on veendunud, et tsiviliseeritud inimühiskonnas ei ole kohta surmanuhtlusele.

2. Üks näituse külastaja leiab, et XX sajandi lõpus pole enam vajadust surmanuhtlust kohaldada ja palju olulisem on kriminalpreventsioon. Näiteks *Parem on proovida muuta neid tingimusi inimühiskonnas, mis viivad ja valmistavad ette mõnda inimest teist tapma. Pärast kuritegu ei ole surmanuhtlus iialgi hea "juriidiline vahend" kaitsmaks ühiskonda tapmiste ja teiste kuritegude eest. Preventsioon on palju parem... Ungari alles kaotas surmanuhtluse... Seega on parem unustada see juriidiline vahend igaveseks.*
3. Oluline on, see, et enam ei saa inimesele elu tagasi anda võttes teise elu.
4. Ühes sissekandes kirjutatakse *Alati on kohtuotsuse väljakuulutamisel võimalik eksida ning kurjategija tapmine ei too tema ohvrit omastele tagasi... Kui ühiskond ei suuda kõigi inimeste jaoks elamisväärseks muuta ja jääb ainult keskklassi probleemide tasemele, ei saagi loota, et kuritegevuse kasv hoopistükkis väheneks... Ja pigem õppigem ära vägivalda mittepropageerimine, mida meile maast-madalast ette söödetakse.*
5. Üks sissekandja leiab, et *surmanuhtluse olemasolu seaduses ei hoiä ära uusi kuritegusid, vaid vastupidi, see hoopis brutaliseerib ühiskonda... Kui riik viib täide surmanuhtlust, siis ta laskub kurjategijaga samale tasemele. Kas Eesti riik peab olema mõrtsukaga ühel tasemel? Surmanuhtluse mõistmine ja täideviimine viib psühholoogiliselt ebaloomulikku raskesse olukorda kohtunikud, prokurörid ja surmanuhtluse täideviijad. Mõelgem ka nende psüühikale, et riik ei kohustaks neid hakata mõrtsukaiks!*
6. Üks sissekandja leiab, et *elu on püha, isegi mõrtsuka oma.*
7. Üks sissekandja leiab, et *kõrgeim karistumäär võiks olla raske või tervistkahjustav füüsiline töö, et süüdimõistetud ei muutuks ülalpeetavaks ühiskonna poolt, vaid tooks oma tööga ühiskonnale kasu.*

Sissekanded, mis otseselt ei ole poolt ega vastu, kuid on arvamused::

1. Osa sissekirjutusi on vägivaldafilmi vastu. Näiteks *Kõige tähtsam tee jõudmaks lahendusele lähemale sellise küsimuse lahendamisele on lõpetada vägivaldafilmi näitamine, mis on kõige olulisem inimesi kuritegusid toimepanemisele suunav... Vägivaldafilmid prügikasti!*
2. Üks sissekandja leiab, *Sissekirjutusi surmanuhtluse poolt on häbi lugeda. Kahju, et eesti inimesed tahavad nii ennast alandada... "halastuse" mõiste puudumine. See on vana teema. Rahvas peabki rumal ja julm olema, aga poliitikud võiks mõelda, mis neist ajalooraamatutes kirjutatakse.*
3. Üks sissekandja leiab, et karistus peab olema individuaalne.
4. Üks sissekandja leiab, et *on nõus surmanuhtluse kaotamisega, kui president hakkab käima turvameheta.*

Näitus ja seminar leidis ajakirjanduses ja meedias arvukalt kajastamist. Ürituse ühe organisaatorina leian, et vastukajad ajakirjanike poolt olid enamasti kantud vajadusest kaotada surmanuhtlus, ka leiti, et Eesti poliitikud on vähe selgitanud surmanuhtluse kaotamise vajadust ja manipuleerivad avaliku arvamusega sellel teemal. Aktiivne ajakirjanduse osa on seletatav hea PR tööga, mida tegi Valeri Kalabugin, pressiteateid koostasime enne ürituse algust kui ka selle jooksul ning kolmes keeles (eesti, vene ja inglise keeles).

Seminari peaesinejad olid hr. Ole Espersen - Läänemeremaade demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste sealhulgas vähemustesse kuuluvate isikute volinik ja dr. Peter Wilkitzki Saksamaa Justiitsministeeriumist. Nad andsid ülevaate Euroopa riikides surmanuhtluse kaotamise ajaloost, põhjustest ja tähtsusest kaotada surmanuhtlus nii kiiresti kui võimalik ka Eestis.

Käesolevale kokkuvõttele on lisatud seminari päevakava, fotomaterjal ja toetajate ning kaaskorraldajate nimed.

Kokkuvõtte koostas Merle Haruoja, 7.detsembril 1997.